

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАРДА АРАЛАШ ТАЪЛИМ ЎҚУВ КОНТЕНТИНИ ЯРАТИШ ВА ФЙДАЛАНИШ

Шерифетдинова Эльвина Рустемовна
Қўқон Университети
Жаҳон тиллари кафедраси ўқитувчиси,

Аннотация: Мақолада амалий машғулотларини аралаш таълим асосида ташкил қилишнинг принциплари, босқичлари, усуллари ҳақида сўз юритилади. Аралаш таълим учун амалий машғулотда контент яратиш ва ундан фойдаланишнинг ўзига хослиги, бунда анъанавий таълим ва элетрон таълимни уйғунлаштиришнинг баъзи масалалари таҳлил қилинади. Хулосада аралаш таълимни татбиқ қилиш жараёнидаги қийинчиликлар борасидаги мулоҳазалар келтирилиб, мазкур таълимни самарали ривожлантириш йўллари кўрсатиб берилган.

Таянч сўзлар: *аралаш таълим, амалий машғулот, давлат тили, рақамли технологиялар, интерфаол машқ, интерфаол диктант.*

Бўлажак мутахассиснинг касбий лаёқати ва маҳорати ҳозирги даврда ўз касби доирасида қўлланадиган соҳа терминларини, давлат тилида иш юритиш малакасини, нутқ маданияти асослари ҳамда нотиклик меъёрларини ҳам билишни тақозо этмоқда. Шу билан бирга амалий машғулот ўқитувчисининг мақоми ҳам тубдан ўзгармоқда. Эндиликда у ягона ахборот манбаси ва дарсининг олий ҳаками вазифасини бажара олиши мумкин эмас. Ҳозирда унинг вазифалари талабаларнинг мустақил таълим олишини ташкил қилиш ва қўллаб-қувватлаш улар билан мулоқот қилиш, шунингдек, талабаларнинг жамоавий лойиҳавий ишларини олиб бориш билан боғланмоқда.

Амалий машғулот ўқитувчиси педагогик дизайн маҳоратини ва етарлича компьютер саводхонлигини эгаллаши талаб қилинмоқда. Зеро, Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясида ҳам таълим жараёнига рақамли технологиялар ва замонавий усулларни жорий этиш бўйича бир қанча тадбирларни амалга ошириш кўзда тутилган бўлиб, улар орасида қуйидагилар профессор-ўқитувчилар фаолияти билан узвий боғланади: таълим жараёнларини рақамли технологиялар асосида индивидуаллаштириш, масофавий таълим хизматларини ривожлантириш, вебинар, онлайн, «blended learning», «flipped classroom» технологияларини амалиётга кенг жорий этиш; миллий электрон таълим ресурслари яратилишини жадаллаштириш, хорижий электрон таълим ресурсларини таржима қилиш ишларини ташкил этиш, таълим жараёнида электрон ресурслар салмоғини босқичма-босқич ошириб бориш, электрон ўқув адабиётлар яратиш, уларни мобиль қурилмаларга юклаб олиш мақсадида кутубхоналарда QR-код ёрдамида электрон ресурслар ҳақидаги ахборотларни жойлаштириш тизимини яратиш; таълим йўналишлари ва мутахассисликларининг ўзига хослигидан келиб чиқиб, таълим жараёнида халқаро миқёсда кенг қўлланиладиган замонавий дастурий маҳсулотлардан фойдаланишни ривожлантириш кабилар [2].

Маълумки, бу вазифаларнинг ижроси жаҳонда таълим индустриясида бўлаётган инновацияларни ўрганиш билан узвий боғланади. Дарҳақиқат, жаҳон тажрибалари ҳали чуқур текширишларсиз, фақат танишиш учун ўрганиб чиқилганидаёқ уларнинг қатор афзалликлари намоён бўлади. Бинобарин, компьютер технологияларининг, хусусан, электрон таълимнинг тил ўқитиш соҳасидаги беқиёс ўрни ҳақида баҳслашиб ўтириш ортиқча эканлиги ҳаммага равшан. Компьютерни тил таълимида қўллаш бу шунчаки, урф деб қаралмаслиги керак, аксинча, қайси ўринда ўқитиш методикаси самарали натижа бермаётган бўлса, шу жараёнга компьютер технологиясини татбиқ

қилиш заруриятини ҳисобга олиш зарур[3]. Бунинг сабаби дарс жараёнида ўқитувчининг роли пасайиб кетиши ёки фақат бошқарувчи вазифасини бажариб қолиши мумкин деб қаралганида эди. Ваҳоланки, бугунги кунга келиб электрон дарсликлар, электрон ресурслар воситасида ўқишўрганиш жараёни учун ўқитувчининг аралашувига эҳтиёж катта эканлиги бу фикрнинг мутлақо нотўғри эканлигини исботламоқда. Шунинг учун ҳам электрон таълимни анъанавий таълим билан уйғунлаштириш тақозо қилинади. Дунё таълим тизимида XX аср охири ва XXI аср бошлари янгидан янги атамаларнинг кириб келиши билан ўзига хослик касб этади. Хусусан, edtech (таълим технологиялари), e-learning (э-таълим), blended-learning (аралаш таълим) атамалари ҳаётимиз билан узвий боғланди.

Электрон дарсликлардан то масофали таълим, булутли технологиялар, оммавий очик онлайн курсларигача бўлган тараққиёт таълим шакллариининг ҳам такомиллашишига омил бўлди[4]. Маълумки, таълим шакллари (лотинча форма – ташқи кўриниш) – бу ўқув жараёнининг мавжудлиги, унинг ички моҳияти, мантиқи ва мазмуни учун қобиқ. Таълимнинг қуйидаги асосий шакллари мавжуд:

- анъанавий ўқитиш – юзма-юз – лицом к лицу, face to face learning;
- масофавий ўқитиш – дистанционное образование, distance learning;
- очик ўқув курслари – открытое обучение, Open learning;
- мослашувчан ўқитиш – гибкое обучение, Flexible learning;
- аралаш ўқитиш (таълим) – смешанное обучение, Blended learning;
- электрон ўқитиш (таълим) – электронное обучение, E-learning.

Биз ўз тажрибаларимизда бошқа фанлар методикасида кузатилаётгани каби амалий машғулоти ўқитишда анъанавий таълимнинг электрон таълим ва масофавий таълим билан уйғунлашган тури, яъни аралаш таълимнинг самарасини кўрмоқдамиз. Деклан Берн урфга айланган "blended learning" (аралаш таълим) ҳақида шундай ёзади: Ушбу атама бир нечта ўқитиш методларини ўз ичига олган ўқув натижаларига ишора қилади ва айни пайтда муайян вақтда электрон таълим ва мустақил таълим уйғунлигидаги турли хил фаолият турларини қамраб оладиган таълимни тавсифлаш учун қўлланилади [5].

Умуман аралаш таълим бой педагогик тажрибадан самарали фойдаланишга қаратилган бўлиб, унинг калити кам харжлар билан юқори самарага эришиш учун ахборот коммуникация воситаларини, яъни рақамли технологияларни тўғри танлаш ва уйғунлаштиришда намоён бўлади. Бу тизимда ўқитувчи таълим марказида қолади ва интернет имкониятларидан кенг ва самарали фойдаланади. Blended learning масофавий таълим (Distance learning), синфхонада таълим (Face-to-Face learning) ва интернет орқали таълим (Onlin learning)дан иборат.

Амалий машғулоти машғулотларида татбиқ қилинаётган аралаш таълимнинг асосий принциплари қуйидагилардан иборат: аниқ назарий маълумотларга асосланиш; таълим олувчилар ва таълим берувчи ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик; таълимнинг шаффофлиги. Амалий машғулоти машғулотлари учун аралаш таълимни татбиқ этиш босқичлари қуйидаги тартибда бўлади:

Ўрганилиши назарда тутилган мавзуга мос ўқув материални ихчам тарзда тайёрлаш, амалий ўрганиш учун интерфаол машқ ва топшириқлар, интерфаол диктантлар яратиш, уларни босмадан чиқариш ёки тил таълимига оид чекланмаган электрон ўқув нашрлари, электрон манбаларни яратиш ва таълим олувчиларга тақдим қилиш, жумладан: а) ўқув материаллари модулларга ажратилган ўргатувчи дастурлар; б) имло ва пунктуация қоидаларини мустақамлашга ёрдам берувчи электрон ўқув нашрлар; в) амалий машғулоти синтаксиси ва пунктуацияси бўйича қоидалар жамланган ўргатувчи дастурлар; г) электрон луғатлар: электрон имло луғати,

электрон изоҳли луғат, синонимлар, омонимлар, антонимлар, фразеологизмлар, тасвирий ифодаларнинг электрон луғатлари; д) амалий машғулотдан интерфаол машқлар ва диктантлар; е) тест дастурлари; ё) амалий машғулотдан электрон жадваллар; ж) ўргатувчи аудиодастурлар ва ҳ.к.

Жумладан, профессор-ўқитувчиларнинг аксариятида таълимдаги янгиликларни қабул қилишда иккиланишлар кузатилади. Маълумки, бошқа фанларни ўқитиш методикасида жаҳондаги энг сара таълим воситаларини, таълим контентларини амалий машғулотга таржима қилиш орқали фойдаланиш имконияти кучли бўлса, амалий машғулот фани ўқитувчиси аралаш таълим учун контентни ўзи яратиши зарур бўлади. Бу эса махсус тайёргарлик ва вақт талаб қилади. Шунинг учун ҳам аксарият ўқитувчилар аралаш таълимдан кўра анъанавий таълимни устун қўйишади. Талабаларда ҳам мустақил таълим олиш кўникма ва малакаларининг етарли шакланмаганлиги, уларнинг муайян қийинчиликлар ва муваффақиятсизликларни енгиб ўта олишга тайёр эмаслиги ҳам аралаш таълимнинг самарадорлигига салбий таъсир қилиши табиий. Шунингдек, таълим муассасаларида кундалик давомат масаласининг биринчи поғонага қўйилиши ҳам аралаш таълимни амалга оширишда масофали таълим салмоғини оширишга изн бермайди. Демак, анъанавий таълимдан фарқли равишда амалий машғулот дарсларини аралаш таълим орқали ташкил қилишда талабаларга амалий машғулотни ўқитиш эмас, балки амалий машғулотда тинглаш, гапириш, ёзиш ва ўқишга ўргатиш бош мақсадга айланади.

Адабиётлар руйхати:

1. Yuldasheva Sh. O'zbek tili ta'limida zamonaviy axvorot texnologiyalari. Ma'ruzlar to'plami. – Nukus. 2017
2. Магомедова К.Т. Этапы развития электронного обучения и их влияние на появление новых технологических стандартов качества электронного обучения. 2015, С.22–29.
3. Saodat, S. (2021). THE BENEFITS OF USING CRITICAL INCIDENTS IN TEACHING LANGUAGES. In *Conference. PERSPECTIVES OF IMPLEMENTING INTERNATIONAL EXPERIENCE IN FOREIGN LANGUAGES TEACHING* (Vol. 11, pp. 86-89).
4. Sadiqova Shirin Bakhtiyorovna. The Method of syntactic-stylistic expression of respectful speech in the Uzbek Language. Журнал IJESC 6.2021
PP. 28094-28095